

ADRIAN BEJAN, *Banatul în secolele IV-XII*, Editura de Vest, Timișoara, 1995, 224 p. + 22 fig. + 6 hărți

Ultimii 25 de ani reprezintă pentru istoriografia spațiului carpato-danubiano-pontic referitoare la mileniul I d.H. o perioadă de realizări deosebite în cercetarea arheologică și istorică pentru cunoașterea procesului de etnogenază a poporului român. După ce patru din cele cinci provincii istorice românești au beneficiat de studii mai mult sau mai puțin extinse, prin lucrarea profesorului Adrian Bejan și Banatul dispune acum de o sinteză a istoriei sale pentru secolele IV-XII.

Volumul, prefațat de o *Introducere* (p. 11-14), este structurat în șase capitole, fiecare împărțit în subcapitole. În final cuprinde note bibliografice, o bibliografie selectivă, un rezumat în limba engleză și trei anexe.

După ce în *Introducere* autorul face o scurtă expunere a geografiei Banatului, în primul capitol, *Izvoare istorice. Istoriografia* (p. 15-31), prezintă izvoarele scrise ce ne oferă informații despre Banat pentru secolele IV-XII, ca și istoriografia Banatului privind aceeași perioadă.

În al doilea capitol, *Continuitatea procesului de etnogenază românească în sud-vestul Daciei Traiane (Banat) în secolele IV-VII* (p. 32-69), autorul realizează o sinteză despre desfășurarea procesului de etnogenază românească în Banat. În prima parte, autorul se oprește asupra continuității daco-romane în teritoriul cercetat, la sfârșitul secolului III și în secolul IV. După ce sunt prezentate cele mai reprezentative așezări, A. Bejan face o succintă

caracterizare a culturii materiale și a ocupațiilor daco-romaniilor în secolele III-IV. Acestea sunt, în cea mai mare parte, cele tradiționale pentru autohtoni, cultura materială, și îndeosebi ceramica, având un puternic caracter roman provincial, fără însă a lipsi elementele dacice.

Sunt prezentate apoi elementele, îndeosebi numismatice, care fac dovada unui contact permanent între daco-romanii din Banat și lumea romană din Imperiu. Se aduce în discuție și problema controlului roman asupra teritoriului bănățean, care a fost unul efectiv militar asupra malului stâng al Dunării și, cel puțin, nominal în teritoriul de până la Tisa și Mureș. Se fac aprecieri și asupra relațiilor autohtonilor cu alte populații, îndeosebi cu sarmații iazigi, a căror pătrundere „la est de Tisa se intensifică spre mijlocul secolului IV d.H., fără a depăși aria localităților Sânpetru German-Bărăteaz-Moșnița-Deta, ei rămânând masași în câmpia bănățeană și conviețuind cu autohtonii” (p. 60). În ultima parte a capitolului, autorul ne prezintă încheierea procesului de etnogeneză românească în Banat, ce se realizează, în opinia sa, la sfârșitul secolului VII.

Capitolul al III-lea, *Organizarea obștilor sâtești (sec. VIII-IX)* (p. 70-101), este dedicat dezvoltării economico-sociale și spirituale a comunităților bănățene în secolele VIII-IX. După ce sunt prezentate principalele descoperiri arheologice, autorul se oprește asupra realităților economico-sociale, care, prin caracteristicile lor, se integrează realităților economico-sociale ale culturii vechi românești din întreg spațiul carpato-danubiano-pontic. Sunt prezentate, de asemenea, și pentru această epocă, relațiile obștilor românești cu populațiile migratoare, mai ales pe baza materialului din necropolele de la Timișoara-*Podul Modoș* și Sănandrei. Autorul constată că populațiile migratoare sunt prezente pe teritoriul Banatului, fiind concentrate în zona nord-vestică, nordică și sudică, de-a lungul cursurilor inferioare ale Tisei și Timișului, pentru a apărea sporadic și în Câmpia Banatului.

În capitolul al IV-lea, *Voievodatul bănățean (sec. X-XI)* (p. 104-131), autorul, prin coroborarea descoperirilor arheologice și a informațiilor documentare (îndeosebi cele cuprinse în *Gesta Hungarorum* și *Legenda Sancti Gerhaldi*), face referiri asupra formațiunilor prestatale existente în secolele X-XI în Banat: voievodatul lui Glad și voievodatul lui Ahtum. Sunt prezentate apoi principalele descoperiri arheologice bănățene din epocă. În încheierea capitolului, A. Bejan se oprește asupra organizării instituțiilor statale, care se definesc la începutul secolului XI, în timpul lui Ahtum.

În capitolul al V-lea, *Banatul în secolele XI-XII* (p. 132-152), autorul se apleacă, pentru început, asupra organizării politico-administrative a Banatului, integrat drept comitat în voievodatul Transilvaniei. Primul comite, Pancrațiu, este menționat la 1177, în calitate de comite de Timiș. Spre sfârșitul secolului XII comitatul se divide însă în comitatele: Cenad (în nordul Banatului, cu centrul la Morisena), Caraș (cu reședința în cetatea Caraș) și Timiș (cu centrul în cetatea Timiș). Sunt prezentate apoi principalele descoperiri arheologice revelatoare pentru cunoașterea evoluției economico-sociale a românilor din acest spațiu. Capitolul este încheiat cu prezentarea principalelor instituții românești ce își au originea în vechile structuri ale vieții rurale din timpul Daciei Romane, scaunele de judecată, jupa, cnezatul, ohaba etc.

În ultimul capitol, *Concluzii. Banatul în contextul european al secolelor IV-XII* (p. 153-161), A. Bejan face unele considerații asupra Banatului ca „zonă de interferență a două direcții politice și spirituale fundamentale, orientală, vehiculată de Imperiul Bizantin dinspre Balcani, și occidentală, dinspre Europa apuseană” (p. 153), pentru ca apoi să prezinte principalele caracteristici ale voievodatului bănățean. Remarcăm în final, prezența în anexe a repertoriilor arheologice și numismatice, care întregesc în mod fericit prezentarea spațiului bănățean în secolele III-XII.

Fără a încerca o abordare exhaustivă a problematicii spațiului bănățean în secolele IV-XII, lucrarea profesorului Adrian Bejan reușește să jaloneze câteva din aspectele mai importante ale istoriei acestui spațiu în perioada amintită, remarcându-se prin concentrarea datelor arheologice și literare. De multe ori însă această concentrare văduvește ansamblul, ceea ce face ca imaginea asupra realităților, în primul rând ale culturii materiale, să nu se realizeze în întregime. De asemenea, valorificarea selectivă a izvoarelor scrise reduce din valoarea informațiilor ce se pot culege din acestea. Nu în ultimul rând, poate renunțarea la prezentarea unor descoperiri arheologice, cunoscute de altfel în istoriografie, ar fi putut oferi posibilitatea unei abordări sintetice a rezultatelor acestor descoperiri.

În încheiere, considerăm că volumul umple un gol în istoriografia mileniului I d.H. a spațiului românesc, contribuind la mai buna cunoaștere a procesului de etnogeneză a poporului român.

VASILE COTIUGĂ